

**Biedrības „LATVIJAS SENIORU KOPIENU APVIENĪBA”
struktūrvienība „Senioru Saeima”**

Reģistrācijas Nr. 40008264073, Juridiskā adrese: Maiznīcas iela 3-3 Rīga, LV-1001, www.lskapvieniba.lv
[e-pasts: lskapvieniba@inbox.lv](mailto:lskapvieniba@inbox.lv), tālrunis +371 29475168

2023.gada 2.jūnijā

Neirodeģeneratīvās slimības ir aktuāla tēma arī senioriem

Jau pirms vairākiem gadiem LSKA vērsa uzmanību uz to, ka ļoti sliktā situācijā attiecībā uz nepieciešamo medikamentu iegādi atrodas seniori, kuriem nepieciešami medikamenti neirodeģeneratīvo slimību izraisīto problēmu mazināšanai un profilaksei. Sadarbojoties ar Latvijas neirodeģeneratīvo slimību asociācijas biedriem – ārstiem neirologiem, projekta „Sadarbībā aizstāvam” īstenotāji interesējas par problēmām, ar kurām nākas saskarties gan senioriem, gan viņu ģimenes locekļiem, ja apstiprinās neirodeģeneratīvas saslimšanas prognoze.

Vecums, kad sākās demences attīstība, ir atkarīgs no vispārējā veselības stāvokļa, tomēr lielākoties ar demenci sirgst indivīdi vecumā pēc 65 gadiem un jo vecāks cilvēks kļūst, jo lielākā varbūtība, ka demence attīstīsies. Ātrāk vai vēlāk, bet demences pacienti zaudē savu patstāvību un neatkarību, kad pat vienkāršāko funkciju veikšanai ir nepieciešama tuvinieku vai aprūpētāju palīdzība.

Joprojām, pat augsti attīstītajās valstīs, demences skarto pacientu ar medicīnisko un sociālo aprūpi saistītie izdevumi arvien rada pieaugošo finansiālo slogu. Neskatoties uz to, ka mūsdienu farmācija ir tālu attīstījusies, specifiski medikamenti demences ārstēšanai joprojām nav atklāti – ir iespējams medikamentozī koriģēt slimnieka uzvedības traucējumus vai nedaudz piebremzēt atmiņas traucējumu attīstību, mazināt riska faktorus, atsevišķos gadījumos atmiņu var veicināt ar kognitīvo rehabilitāciju, tomēr pašu pacientu tas neizārstē, vienīgi uzlabo viņa dzīves kvalitāti, kas nav mazsvarīgi.

Savukārt Parkinsona slimības radītie kustību traucējumi ietekmē ne vien pašu pacientu un viņa sociālās komunikācijas iespējas, bet arī viņa

tuvinieku dzīves kvalitāti. Svarīga Parkinsona slimības savlaicīga diagnostika, adekvātas terapijas uzsākšana un agrīna rehabilitācija, lai mazinātu komplikāciju risku, palēninātu slimības progresēšanu un uzlabotu pacienta dzīves kvalitāti.

Arvien palielinoties pasaules iedzīvotāju vidējam mūža ilgumam, pieaug ar vecumu saistītu hronisku slimību izplatība, kas rada gan sociālo, gan ekonomisko slogu. Ar demenci saistītas slimības ir trešais biežākais nāves cēlonis Eiropā, bet vēl joprojām ir ierobežotas šo neirodeģeneratīvo slimību ārstēšanas iespējas.

Latvijas neirodeģeneratīvo slimību asociācija 2017.gadā ir izstrādājusi demences vadlīnijas, kuru mērķis ir uzlabot pacientu ar kognitīviem traucējumiem izmeklēšanu, diagnozes uzstādīšanu, ārstēšanu un tās efektivitāti atbilstoši mūsdienu medicīnas iespējām, lai nodrošinātu labāku dzīves kvalitāti, mazinot kognitīvo un funkcionālas nespējas, kā arī invaliditātes rašanos un samazinot mirstību slimību komplikāciju dēļ.

Vadlīniju uzdevumi:

- 1) Sniegt informāciju un ieteikumus biežāk sastopamo demenču formu diagnostikā, pacientu novērošanas taktikā.
- 2) Sniegt ieteikumus biežāk sastopamo demenču formu ārstēšanā.
- 3) Sniegt informāciju par kognitīvo funkciju uzlabojošiem preparātiem un to lietošanas indikācijām demenču ārstēšanā.

Kā norāda vadlīniju autori, tad no vadlīniju piemērošanas ir vairāki ieguvumi:

- 1) Sociālie, jo attālinās kognitīvo traucējumu un komplikāciju radītā pacientu dzīves kvalitātes pasliktināšanās.
- 2) Finansiālie, jonotiek medicīniski pamatota ārstēšanai paredzēto finansiālo resursu izmantošana un samazinās izmaksas, kas saistītas ar nopietnu kognitīvo traucējumu radīto seku mazināšanu un darba nespēju.

Iepazīstoties ar vadlīnijās sniegto biežāk sastopamo demenču formu aprakstu un neirodeģeneratīvo demenču ārstēšanā pielietojamo preparātu raksturojumu, jāsecina, ka bez valsts atbalsta ģimenei, kurai jā rūpējas par senioru ar progresējošu demenci, nav iespējams savienot darbu un pacienta kopšanu.

Kaut arī ir zināms, ka neirodeģeneratīvās slimības nav izārstējamas, tomēr speciālistu piedāvātā medikamentozā un nemedikamentozā ārstēšana, kas aprakstīta vadlīnijās, ievērojami paildzina seniora dzīves kvalitāti, t.i. laiku, kad viņš pats ir spējīgs par sevi rūpēties un viņam nav

nepieciešama speciālistu aprūpe. Tādejādi saņemot kompensāciju no valsts par nepieciešamo medikamentozo un nemedikamentozo ārtēšanu, pacienti iegūst dzīves kvalitāti, bet valstij nav nepieciešami stacionāri šo pacientu aprūpes organizēšanai.

Kā risinājumu LSKA piedāvā NVD izskatīt iespēju izstrādāt speciālu medikamentu sarakstu, no kura var izvēlēties zāles senioriem. Šīs zāles tiek kompensētas 50%, 75% vai 100% apmērā atkarībā no diagnozes un ārsta speciālista rekomendācijām. Senioru medikamentu saraksts izstrādājams ņemot par paraugu grūtniecēm un sievietēm līdz 42 pēcdzemdību perioda dienām izstrādāto M sarakstu.

Neirodeģeneratīvās slimības ir aktuāla tēma, jo pacientu skaits pieaug ne tikai Latvijā, bet visā pasaulē. Pēc RSU speciālistu sniegtās informācijas neirodeģeneratīvo slimību - Alcheimera slimības un Parkinsona slimības - pieaugums varētu būt vairāk nekā 40 % tuvāko desmitgažu laikā. Šobrīd ASV 60000 cilvēku katru gadu saslimst ar Parkinsona slimību. Tas nozīmē, ka mediķiem, sociālajiem dienestiem un sabiedrībai jābūt gataviem nākotnē šo pacientu aprūpei un diagnostikai.

Bieži pacientiem ar Parkinsona slimību pievienojas depresija, vēlīnākās stadijās - arī kognitīvās problēmas. Tāpēc jāņem vērā, ka Parkinsona slimībai ir arī nemotorie traucējumi, kas bieži pacienta dzīves kvalitāti ievērojami pasliktina.

Neirodeģeneratīvas slimības ir viens no visbiežāk sastopamajiem un svarīgākajiem invaliditātes cēloņiem, jo progresējoša neirodeģenerācija izraisīs funkciju ierobežošanu un pakāpenisku nespēju tikt galā ar vides prasībām., prasa ārēju atbalstu un dažādas palīdzības pakāpes.

Arī Latvijā arvien vairāk pievērš uzmanību pacientiem ar neirodeģeneratīvām slimībām, tāpēc svarīgi agrīni pacientus atpazīt, tāpat vajadzīgs šo pacientu reģistrs.

No neirologa Anželikas Gudrenieces LSKA ir saņēmusi seniorus interesējušu informāciju par to, ka atmiņas traucējumi un kognitīvo spēju pavājināšanās var attīstīties praktiski jebkuras saslimšanas rezultātā un nereti, šie traucējumi var būt kā pirmās izpausmes. Ja cilvēks jūt, ka viņa atmiņa nav tāda kā iepriekš, sevišķi, ja tamdēļ tiek nelabvēlīgi ietekmēta viņa ikdienas funkcionēšana vai ja apkārtējie norāda uz problēmu – noteikti būtu jāvērsas pie speciālista. Ir ļoti būtiski, lai pacientu īpaši senioru, ar atmiņas traucējumiem uz ārsta vizīti pavada tuvinieki, kas spētu

par problēmu pastāstīt vairāk, ko pats pacients var neuzrādīt un pat neapzināties slimības dēļ. Diagnozes uzstādīšanas procesā ārstam ir svarīgs stāts par slimības sākumu un attīstību, galvenajiem un pavadošiem simptomiem, kas kopā ar neiroloģiskā stāvokļa novērtēšanu un neirokognitīvo testēšanu palīdz speciālistam saprast slimnieka atmiņas traucējumu iespējamus iemeslus un izvēlēties atbilstošu izmeklēšanas taktiku (asins analīzes, radioloģisko attēldiagnostiku, klīniskā psihologa konsultāciju, konsultāciju miega kabinetā u.c.) un nozīmēt korektu ārstēšanu.

Cilvēka kognitīvās spējas sastāv ne tikai no atmiņas un mācīšanās spējām, bet sevī ietver arī tādas funkcijas kā kompleksā uzmanība – uzmanības noturība laika gaitā vai pie konkurējošiem stimuliem, spēja vienlaicīgi veikt divus uzdevumus; izpildfunkcijas – plānošanas spējas, lēmumu pieņemšana, secinājumu izdarīšana; valoda – tās plūdums un bagātība, valodas izpratne; uztveres motorā funkcija – spēja atpazīt objektus, izmantot instrumentus, imitēt žestus un darbības; sociālā izziņa – prasme atpazīt emocijas, apsvērt otra cilvēka domas, vēlmes un nolūkus.

Minētais ir vitāli svarīgi cilvēka dzīves kvalitātei jebkurā vecumā. Tāpēc vismazākie kognitīvo spēju traucējumi izraisa diskomfortu un rada gan fiziskas, gan emocionālas problēmas.

Indivīdu skaits, kuriem diagnosticē kognitīvos traucējumus ir pieaudzis pēdējo gadu laikā – pēc Nacionālā Neurozinātnes institūta datiem tie ir 250-300 jauni gadījumi gadā, kur teju pusi sastāda cilvēki jaunāki par 65 gadiem. Simptomi, kas norāda uz kognitīvās sfēras problēmēm ir dažādi – uzvedības un garastāvokļa pārmaiņas, dezorientācija laikā un telpā, abstraktās domāšanas un secināšanas grūtības, priekšmetu zaudēšana biežāk kā parasti, nesen iegūtās informācijas aizmirstāšana, valodas grūtības, bieža pārjautāšana, zūd iemaņas un prasmes, personīgās higiēnas neievērošana.

Faktori, kas paaugstina atmiņas traucējumu iespējamību visās vecuma grupās ir depresija, zems izglītības un sociālais līmenis, zema fiziskā aktivitāte, ilgstošs stress. Miegš palīdz nodrošināt labu uzmanību, lai varētu apgūt jaunu informāciju, koncentrētos. Miega laikā informācija no īslaicīgās atmiņas tiek saglabāta ilglaicīgajā – nepietiekošs miegs kavē jaunas informācijas apgūšanu un ielāgošanu. Tāpēc miega deficīts vai nekvalitatīvs miegs nelabvēlīgi ietekmē atmiņu.

Latvijas vadošie neiroloģijas speciālisti ir norādījuši, ka ikdienā saskaras ar ierobežotām iespējām sniegt palīdzību pacientiem

neirodeģeneratīvo slimību gadījumos. Pacientiem nav pieejama savlaicīga smadzeņu slimību izmeklēšana, nav pieejamas citviet atzītas efektīvas ārstēšanas metodes, nav attīstīta paliatīvā aprūpe, arī kompensējamo medikamentu klāsts ir neliels. Eiropā 35% no kompensējamiem medikamentiem ir paredzēti smadzeņu slimību ārstēšanai, Latvijā no visiem kompensējamajiem medikamentiem šai jomai tiek atvēlēti vien 7%.

Eiropas Savienības valstīs plānots uzsākt izmēģinājuma projektu Alcheimera, Parkinsona un citu neirodeģeneratīvu saslimšanu pētniecībai. Eiropas Padomē atzīst, ka nervu sistēmas graužošās saslimšanas, piemēram, Alcheimera un Parkinsona slimība, ir nopietnas, ar ilgtermiņa invaliditāti saistītas problēmas, no kurām cieš vairāk nekā septiņi miljoni Eiropas iedzīvotāju. Šis skaits nākamajās desmitgadēs, iespējams, divkāršosies iedzīvotāju novecošanas dēļ. Pašlaik abas slimības nav ārstējamas un zināšanas par slimnieku aprūpi ir ierobežotas. Tāpēc jo īpaši svarīga ir katras valsts nostāja un atbalsts pacientiem viņu dzīves kvalitātes uzturēšanai ilgtermiņā.